

wing willen losmaken en het Christendom daarmee in een wijsgeerig stelsel veranderen. De religie, die de menschheid van zonde verlossen en in haar het goede tot heerschappij zal brengen, moet historie zijn, moet in een reeks van Goddelijke daden bestaan, die zich voortzetten van het begin tot het einde der geschiedenis. Zoo alleen blijft verlossing niet als eene idee boven ons zweven, maar is zij wat ze wezen wil en brengt ze tot stand wat zij beoogt. Het Christendom is niet uitsluitend een leer over de verlossing, maar het is de verlossing zelve, door God in de geschiedenis der wereld tot stand gebracht. Trouwens in alle godsdiensten leeft het besef, dat geloof en historie samenhangen. Alle hebben zij hun theogonie en kosmogonie, hun mythologie en eschatologie; en soms verheffen zij zich tot het denkbeeld van een werelddrama, van eene machtige worsteling tusschen de rijken des lichts en der duisternis. Maar in het Christendom is de verlossing eenerzijds van alle kosmisch proces losgemaakt en toch anderzijds het hart en de ziel, de kern en het wezen der gansche wereldgeschiedenis. Hare openbaring begint bij het paradijs, zet zich door de eeuwen voort, ontvangt haar centrum in den persoon en het werk van Christus en voltooit zich aan het einde der eeuwen. De feiten dezer openbaring zijn maar niet steun en illustratie van ons geloof. Zij dienen niet alleen, om te bewijzen, dat God ook buiten ons in natuur en geschiedenis zich openbaart, en om ons geloof alzoo voor individueele willekeur en valsche mystiek te bewaren ¹⁾. Maar zij zijn, blijkens de twaalf artikelen der apostolische geloofsbelijdenis, ook het voorwerp en de inhoud van ons geloof. Want de Christen onderscheidt zich niet van de belijders

1) *Karl Bauer*, Die Bedeutung geschichtlicher Thatsachen für den religiösen Glauben. Theol. Stud. u. Krit. 1904 bl. 221—273.